

บทที่ 2

โลกยุคใหม่

เค้าโครงเรื่อง

1. ยุโรปขยายอำนาจสู่แดนโพ้นทะเล (ค.ศ. 1500–1763)
 - 1.1 ชาวไอบีเรียขยายอำนาจ (ค.ศ. 1500–1600)
 - 1.2 ยุโรปตะวันตกขยายอำนาจ : ดัตช์ ฝรั่งเศส และอังกฤษ
 - 1.3 รัสเซียขยายอำนาจสู่เอเชีย
2. โลกสากล
 - 2.1 ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ
 - 2.2 ความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรม
3. การปฏิวัติทางการเมืองในยุโรป
 - 3.1 การปฏิวัติอังกฤษ
 - 3.2 สมัยทรงภูมิธรรมทางปัญญา
 - 3.3 การปฏิวัติอเมริกัน
 - 3.4 การปฏิวัติฝรั่งเศส
 - 3.5 นโปเลียน โบนาปาร์ต
 - 3.6 ลัทธิชาตินิยม เสรีนิยม และสังคมนิยม

สาระสำคัญ

1. ในคริสต์ศตวรรษที่ 16 ชาวยุโรปขยายอำนาจออกสู่แดนโพ้นทะเลด้วยเหตุปัจจัยหลายประการ แต่ต้นเหตุสำคัญคือการพยายามค้นหาทางค้าขายกับโลกตะวันออกโดยตรง ทำให้ค้นพบโลกใหม่ เส้นทางการค้าใหม่ และชาวยุโรปกลายเป็นเจ้าอาณานิคมในที่สุด

2. เมื่อชาวยุโรปตะวันตกมีบทบาทแทนที่ชาวอิตาเลียนและชาวมุสลิมอาหรับซึ่งเป็นพ่อค้าคนกลางเดิมในการค้าระหว่างซีกโลก การติดต่อสัมพันธ์ระหว่างชาติตลอดจนการอพยพตั้งถิ่นฐาน ทำให้มีการถ่ายทอดวัฒนธรรมสู่กัน รูปแบบสากลจึงเกิดขึ้น

3. ประเทศยุโรปตะวันตกมีการปฏิวัติทางการเมืองเพราะเศรษฐกิจเปลี่ยนแปลง กลุ่มชนใหม่ร่ำรวยขึ้น จึงต้องการมีส่วนร่วมในการปกครอง ชนชั้นแรงงานไม่พอใจค่าแรงที่ไม่พอยังชีพ ชาวอาณานิคมต้องการเป็นอิสระจากข้อบังคับต่าง ๆ จึงเกิดการต่อสู้ขึ้น เหล่านี้เป็นที่มาของความคิดชาตินิยม เสรีนิยม และสังคมนิยมในคริสต์ศตวรรษที่ 19

จุดประสงค์การเรียนรู้

1. สามารถอธิบายเรื่องราวการขยายอำนาจของชาวยุโรปสู่แดนต่าง ๆ ในโลกว่ามีความเป็นมาอย่างไร

2. สามารถอธิบายได้ว่าเมื่อชาวยุโรปมีบทบาทสำคัญทางการค้าระหว่างแดนต่าง ๆ ของโลกแล้ว ยังผลให้เกิดความสัมพันธ์และลักษณะที่เป็นสากลระหว่างประเทศได้อย่างไร

3. สามารถอธิบายได้ว่าการปฏิวัติทางการเมืองเกิดในยุโรปได้ด้วยเหตุใด ลัทธิสามประการมีผลกระทบต่อโลกทั่วไปอย่างไร

1. ยุโรปขยายอำนาจออกสู่แดนโพ้นทะเล (ค.ศ. 1500—1763)

โลกยุคใหม่เริ่มขึ้นเมื่อชาวยุโรปขยายอำนาจออกสู่ดินแดนโพ้นทะเลและมีการตกลงสัญญาในระหว่างจักรวรรดิของชาวยุโรป ยุโรปขยายอำนาจได้ด้วยเหตุปัจจัยทางประวัติศาสตร์ ได้แก่ ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ประชากรมีจำนวนเพิ่มขึ้น เศรษฐกิจเจริญก้าวหน้า ปริมาณการผลิตและทรัพยากรเพิ่มมากขึ้น ลัทธิทุนนิยมและกษัตริย์แห่งชาติ กษัตริย์ออกกฎบัตรประกันสิทธิแก่ผู้ลงทุนและสนับสนุนบริษัทร่วมหุ้น เมื่อเกิดกรณีจำเป็นกษัตริย์จะทรงหนุนด้วยกำลังทัพเรือหลวง ราชสำนักสเปนและโปรตุเกสเป็นตัวอย่างของการสนับสนุนกิจการแสวงหาดินแดนโพ้นทะเลจนสำเร็จ กษัตริย์ยุโรปตะวันตกเฉียงเหนือทรงสัมพันธ์ใกล้ชิดกับพ่อค้ามากกว่ากษัตริย์ใบบีเรีย ในสเปน กษัตริย์และขุนนางพิวตัลร่วมมือกันต่อสู้กับมุสลิม แต่พ่อค้าตามเมืองใหญ่กลับเป็นปฏิปักษ์ต่อกษัตริย์และขุนนาง ในยุโรปตะวันตกเฉียงเหนือ พ่อค้าค่อย ๆ เขยิบฐานะชื่อเสียงในสังคม รัฐอุดหนุนพ่อค้าอย่างที่ประเทศอื่น ๆ ในยูเรเชียไม่มีเหมือน ชนชั้นกลางมีอำนาจทางการเมืองเพราะมั่งคั่งขึ้น กลายเป็นนายกรัฐมนตรีในอังกฤษ เป็นวุฒิสมาชิกในสวีเดนแห่งจักรวรรดิเยอรมัน เป็นแกรนด์เพนชันเนอร์ในฮอลแลนด์ ฐานะในสังคมและสัมพันธ์โยงโยทางการเมืองหมายถึงอำนาจที่จะกำหนดความเป็นไปต่าง ๆ และให้รัฐคำจูนประโยชน์ทางพาณิชย์ เพื่อสามารถลงทุนเสี่ยงภัยหากำไรจากแดนโพ้นทะเลได้มากขึ้น ชาวยุโรปก้าวสู่โลกภายนอกด้วยพลังที่เข้มแข็ง ด้วยแรงผลักดันด้านศรัทธาศาสนา ความเจริญทางภูมิปัญญา กำลังทางเศรษฐกิจ ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี และมีกษัตริย์ที่ทรงพระปรีชาสามารถระดมกำลังและทรัพยากรเพื่อการนี้ได้

ปลายสมัยกลาง สถานะของพวกครูเสดเริ่มสลายไป จักรวรรดิมองโกลล่มสลาย และจักรวรรดิออตโตมันขยายอำนาจเข้ายุโรปภาคกลางจนถึงกำแพงกรุงเวียนนา ความเจริญก้าวหน้ามากมายกระตุ้นทำให้ชาวยุโรปออกทะเล พ่อค้ายุโรปพยายามเดินทางไปยังเอเชียตอนกลางแต่ไม่ถึงเพราะเหตุการณ์ไม่เรียบร้อย เนื่องจากเดิมนองโกลปกครองและรักษาระเบียบให้คงอยู่ได้ทะเลดำปิดสำหรับคริสเตียนเพราะเตอร์กครอบครอง พ่อค้าอิตาเลียนยังคงได้พบปะกับพ่อค้ามุสลิมอาหรับตามเมืองท่าในฐานะคนกลางด้วยกัน ชาวยุโรปดิ้นรนหาทางติดต่อดำขายกับชาวเอเชียโดยตรงเพื่อลดราคาสินค้า ปลายสมัยกลางนี้จึงเป็นเรื่องราวที่ชาวยุโรปพยายามฝ่ามุสลิมที่กั้นไม่ให้ยุโรปไปยังเมดิเตอร์เรเนียน และชาวยุโรปก็เหมือนยักษ์ปักหลักที่มีพลังกำลังและความรู้อันมหาศาล กำแพงหนาเท่าใดก็พังลงได้

เดิมทีเดียว ชาวยุโรปเกรงกลัวการบุกรุกจากทางตะวันออกจากทุ่งหญ้าสเตปป์ทางตอนเหนือของจีน ข้ามแผ่นดินยูเรเชียมายังลุ่มแม่น้ำดานูบตอนกลางของยุโรป ชนเผ่าที่บุกรุก

คือ ฮัน เยอร์มัน ออวาร์ แมกยาร์ มองโกล และเตอร์ก ซึ่งชอบอาศัยโชคและโอกาสเข้าจู่โจม ตีแดนใจกลางอารยธรรม

สมัยใหม่ที่ชาวยุโรปมีเทคโนโลยีเหนือกว่า มีอาวุธยุทโธปกรณ์ เรือรบ และมีชัยเหนือ นาน้ำต่าง ๆ ในโลกแทนที่อำนาจของชนเผ่าเร่ร่อนจากทุ่งหญ้าสเตปป์ในยูเรเชีย ขณะที่รัสเซีย เข้าครองไซบีเรียจนจรดมหาสมุทรแปซิฟิก ชาวยุโรปอื่น ๆ ได้ไปยังทวีปแอฟริกา อินเดีย เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และจีน ชาวตะวันตกเริ่มต้นที่โคลัมบัสข้ามมหาสมุทรแอตแลนติก พบโลกใหม่และเดินทางรอบโลกได้สำเร็จ ทหารชาวเตอร์กได้ทำแบบเดิมของชาวเอเชียคือ เข้ายึดกรุงเวียนนาใจกลางทวีปยุโรป แต่เหตุการณ์สำคัญกลับกลายเป็นเรื่องของ การขยาย อำนาจของชาวคาบสมุทรไอบีเรียในแดนโพ้นทะเล ต่อมาชาวยุโรปตะวันตกเฉียงเหนือและ รัสเซียมุ่งสู่มหาสมุทรแปซิฟิก

1.1 ชาวไอบีเรียขยายอำนาจ (ค.ศ. 1500—1600)

สเปนและโปรตุเกสเป็นผู้นำการขยายอำนาจของยุโรปไปยังดินแดนอื่น ๆ ใน คริสต์ศตวรรษที่ 16 คาบสมุทรไอบีเรียเป็นที่มั่นของมุสลิม มีชนชาติและศาสนาต่าง ๆ พำนัก อาศัยอยู่ ได้แก่ มัวร์ ยิว เป็นต้น ซึ่งอยู่กันมานาน ในคริสต์ศตวรรษที่ 16 คาบสมุทรไอบีเรีย ก้าวถึงเสื่อมลง สเปนและโปรตุเกสฝังหัวอยู่กับเรื่องต่อต้านมุสลิมในสงครามครูเสด เหตุสำคัญ ของการขยายอำนาจคือศาสนา สำหรับชาวยุโรปอื่น ๆ คำว่าอิสลามดูออกจะเลือนลาง

กษัตริย์สเปนและโปรตุเกสทรงมีนโยบายกันมุสลิมออกจากคาบสมุทรไอบีเรีย และสถาปนาอาณาจักรคาทอลิก ในคริสต์ศตวรรษที่ 15 นี้เป็นสมัยที่สเปนและโปรตุเกสเลาะ เลียบฝั่งแอตแลนติกและแอฟริกาตอนเหนือเพื่อสำรวจหาดินแดน โคลัมบัสเข้าเฝ้าพระราชินี อิสเบลล่าใน ค.ศ. 1492 ขอทำการสำรวจ แต่โปรตุเกสกลับไหวตัวเร็วกว่า โปรตุเกสมีขนาด และที่ตั้งของประเทศเหมาะสม ชำนาญการเดินทางโดยสืบทอดความรู้จากชาวอิตาเลียน เมือง ลิสบอนเป็นทางผ่านของชาวเจนัวและชาวเวนิสไปยังฟลานเดอร์ โดยผ่านทางช่องแคบยิบรัลตาร์ ชาวโปรตุเกสรวบรวมนักเดินเรือที่ชำนาญชาญฉลาดมาทำงานให้และรัฐบาลสนับสนุน ใน ค.ศ. 1415 ชาวโปรตุเกสสนใจเรื่องเดินเรือสำรวจมากขึ้นเพราะพ่อค้ามุสลิมกล่าวถึงการค้า ที่สร้างผลกำไรโดยเส้นทางข้ามทะเลทรายสะฮาราไปยังอาณาจักรของพวกนิโกรในซูดาน ลินค้า คือ งาช้าง ทาส และทองคำ แลกกับสินค้าประดิษฐ์กรรมและเกลือ เจ้าชายเฮนรี นาวิกราช แห่งโปรตุเกส ส่งคนออกเที่ยวหาทองคำเมื่อยุโรปขาดแคลนแร่ทอง—เงิน จุดหมายแห่งแรกคือ แอฟริกา แต่กับตันเรือพบแต่ทะเลทรายหรือไม้ก้ำขยฝิ่งที่ราบเขียวชอุ่มดงาม การสำรวจ ยังคงดำเนินต่อมา โปรตุเกสสนใจการค้าแบบกองคาราวานเป็นอย่างมาก และก่อนสิ้นสมัย

เจ้าชายเฮนรี ชาวโปรตุเกสและชาวยุโรปอื่น ๆ สนใจอินเดียแล้วเพราะมุสลิมสกัดกั้นทางไป ตะวันออกทั้งแอฟริกาและตะวันออกกลาง ทุกชาติเว้นเวนิสพยายามหาทางไปอินเดีย เรือของ เจ้าชายเฮนรีค่อย ๆ และไปตามชายฝั่งแอฟริกา และการค้าทองคำรวานในแอฟริกาขยาย นำไปสู่การค้าเครื่องเทศกับหมู่เกาะอินเดีย จากนั้นมาโปรตุเกสถือเป็นนโยบายหลักที่จะครอง เส้นทางค้าเครื่องเทศ

ก่อนพบโลกใหม่ คนทั่วไปรู้แล้วว่าโลกกลม แต่ไม่มีใครรู้ขนาดของโลกและเรื่อง ทวีปที่ต่อกับมหาสมุทร รู้เท่าที่มาร์โคโพลโลและปโทเลมีบอกไว้ ใน ค.ศ. 1484 โคลัมบัสได้ขอให้ เจ้าชายเฮนรีทรงอุดหนุนเงินเพื่อเดินทางข้ามมหาสมุทรแอตแลนติก แต่เจ้าชายทรงเลือกทาง อ้อมทวีปแอฟริกา พระนางอิสเบลล่าแห่งสเปนทรงมอบเงินอุดหนุนโคลัมบัส โคลัมบัสออก เดินทางในวันที่ 2 สิงหาคม ค.ศ. 1492 ใช้เรือเล็กสามลำและลูกเรือจำนวนหนึ่ง เขาพบเม็กซิโก และเปรูในปัจจุบัน แต่ไม่เห็นประโยชน์ เป็นขณะเดียวกับที่วาสโก ดา กามา เปิดเส้นทางสู่ อินเดียให้กับโปรตุเกสสำเร็จ โคลัมบัสเดินทางอีกสามครั้ง พบจักรวรรดิแอสเทคที่มังกังใน เม็กซิโก และพบหมู่เกาะอินเดียตะวันตก ตอนแรกการค้นพบอันยิ่งใหญ่จัดว่าเป็นความล้มเหลว อย่างไม่เป็นท่าของสมัยนั้น เพราะนักผจญภัยได้ทองจากอินเดียตะวันตกมาจำนวนน้อย แต่ การค้นพบโลกใหม่นับว่าสำคัญเพราะกระตุ้นให้ชาวโปรตุเกสเดินทางเลาะเลียบบฝั่งแอฟริกา จนสำเร็จได้

โปรตุเกสโดยบาโทโลมิว ไดอาซ พบแหลมพายุที่ปลายสุดของทวีปแอฟริกา และ ต่อมาได้ให้ชื่อใหม่ว่า แหลมแห่งความหวัง (Cape of Good Hope) วาสโก ดา กามา เดินทางจาก โปรตุเกสด้วยเรือ 4 ลำ กับคนนำร่องมีชื่อเสียงชาวอาหรับคือ อาห์หมัด อิบน์ มาดยิด พาข้าม มหาสมุทรอินเดียสำเร็จจนถึงฝั่งกาลีกัต พ่อค้าอาหรับรู้ดีกว่าประโยชน์จากการผูกขาดการค้า ของพวกตนถูกยุโรปคุกคามก็พยายามขัดขวางทุกทาง อย่างไรก็ตาม สินค้าที่โปรตุเกสนำมา ชาวตะวันออกไม่สนใจ ชาวโปรตุเกสประเมินชาวอินเดียไว้ต่ำกว่าจริง สินค้าประเภท เครื่องประดับแก้วแหวนเงินทองและผ้าขนสัตว์ด้วยคุณภาพและราคาสูง วาสโก ดา กามา ได้ขนพริกไทยและอบเชยกลับบ้านในเดือนกันยายน ค.ศ. 1499 ได้ราคาขายเป็นหกเท่าของทุน ที่ลงไปในการสำรวจ โปรตุเกสตั้งใจผูกขาดการค้าบนเส้นทางใหม่และกีดกันทุกชาติออกไป จากเส้นทางสายมหาสมุทรอินเดีย โดยใช้วิธีก่อการร้ายปล้นทำร้ายเรือชาติอื่น ๆ ถึงกับยึดเรือ ไม่มีอาวุธที่เดินทางกลับเมกกะ ขนถ่ายสินค้าขึ้นแล้วเผาเรือทิ้ง จนกลายเป็นที่เกลียดชังของ ชาวมุสลิม นับว่าเป็นการประจันหน้าครั้งสำคัญแห่งยุคระหว่างวัฒนธรรมสองแบบของยูเรเชีย นับเป็นครั้งแรกหลังจากที่ต่างคนต่างอยู่กันมานานนับพันปี ชาวยุโรปได้บุกรุกคุกคามก้าวร้าว ก่อนที่จะก้าวไปเป็นนายของดินแดนทุกส่วนในโลกนี้ ออกจะเป็นเรื่องยากที่จะเข้าใจได้ว่า

เหตุใดจึงเป็นโปรตุเกสซึ่งมีพลเมืองแค่สองล้านที่ได้เป็นชาติแรกที่ครองอำนาจเหนือชาติเอเชีย ชาติเอเชียมีอารยธรรมสูง มีประชากรมากกว่า และมีทรัพยากรธรรมชาติมากมาย เหตุผลหลายประการที่จะตอบคำถามนี้ได้แก่ โปรตุเกสได้แร่เงินทองมูลค่ามหาศาลจากจักรวรรดิ แอสเท็คและอาณาจักรอินคา จากเหมืองในเม็กซิโกและเปรูเวียน มาใช้ลงทุนการค้า ส่วนอินเดีย เป็นอนุทวีปที่มีสภาพไม่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ราชวงศ์โมกุลกำลังปกครองอยู่และมุ่งเรื่องการ พิชิตดินแดนมากกว่าจะสนใจเรื่องค้าขายแถบฝั่งมะละบาร์ เจ้าชายฮินดูปกครองเป็นแคว้นเล็ก แคว้นน้อย โปรตุเกสและชาวยุโรปต่างมุ่งตักตวงเอาจากอินเดียโดยที่ชาวอินเดียไม่ทันมีโอกาส ตั้งรับ

ชาวโปรตุเกสมีอำนาจทางเรือที่เหนือกว่า เป็นกองเรือรบประจำชาติ มีปืนใหญ่ และปืนเรือพร้อม ไม่ใช่เอกชนค้าขาย โปรตุเกสมีจุดมุ่งหมายสองประการ คือ 1. ผูกขาดการค้า เครื่องเทศ 2. ขจัดมุสลิมให้ออกนอกทางและเผยแพร่ความเชื่อในศาสนาของตน เท่ากับสวม รอยแทนที่พ่อค้าคนกลางชาวอาหรับที่ขนส่งเครื่องเทศมาก่อน ชาวอาหรับทำหน้าที่นี้โดยชน ระหว่างอเล็กซานเดรียกับมะละกา พร้อมฝังรากวัฒนธรรมไว้หยั่งลึก ชาวอาหรับใฝ่สันติ มี ระเบียบเรียบร้อย พวกเขาให้บริการทางเศรษฐกิจอันมีค่าสูงแก่แดนที่ได้ไปตั้งถิ่นฐาน ชาว อาหรับไม่เคยพยายามยึดอำนาจทางการเมืองเลยตราบนานเท่าที่ผู้ปกครองท้องถิ่นปฏิบัติต่อพวกเขา อย่างยุติธรรม ดินแดนต่าง ๆ มีบรรยากาศแบบต่างคนต่างอยู่ด้วยกัน ชุมชนต่างชาติต่างมีเสรี ที่จะปฏิบัติตามขนบประเพณี ศาสนา และค้าขายได้ ดังนี้ เมื่อชาวโปรตุเกสประกาศศักดา ความเป็นเจ้าทะเลเล็กย่อมจะกลายเป็นคนป่าเถื่อน ช่างอวดอ้างอย่างเหลือทนไป และต้องเผชิญ หน้าที่ตรูทั้งที่เป็นราชาฮินดูและพ่อค้าอาหรับ แต่โปรตุเกสก็สร้างจักรวรรดิในทวีปเอเชียได้ สำเร็จด้วยผลงานของข้าหลวงใหญ่ อัลฟองโซ ดัลบูเคอร์ก (ตั้งแต่ ค.ศ. 1509—1575) บัญชาการ ที่เมืองกัวบนฝั่งมะละบาร์ (เป็นของโปรตุเกสจนถึง ค.ศ. 1961) เมื่อยึดมะละกาได้ โปรตุเกส สามารถควบคุมเส้นทางการค้ากับตะวันออกไกลได้ การเดินทางไปกว้างตั้งใน ค.ศ. 1531 ทำให้ได้สิทธิตั้งโกดังเก็บสินค้าและฐานที่มาเก็บ โปรตุเกสมีกำไรจากการค้าในเอเชีย จากจีน ญี่ปุ่น และฟิลิปปินส์ และจากการค้าระหว่างยุโรปกับแดนตะวันออก ดังนั้น เส้นทางการค้าผ่าน ตะวันออกกลางจึงไม่ได้ใช้ พ่อค้าเวนิสที่เคยมีธุรกิจเฟื่องฟูต้องตกอันดับไปและเปลี่ยนเส้นทางการค้าเสียใหม่ เมื่อพ่อค้าอิตาลีเสียและอาหรับถูกแทนที่โดยโปรตุเกสและชาวยุโรปอื่น ๆ เส้นทางการค้าตะวันออกกลางก็ถูกแทนที่โดยการค้าภาคพื้นมหาสมุทร

เมื่อโคลัมบัสและวาสโก ดา กามา ค้นพบเส้นทางและดินแดนใหม่ ก่อให้เกิดปัญหาว่า ชาติใดมีอำนาจเหนือแดนใหม่ที่ค้นพบ จึงใช้ข้อตกลงร่วมกันด้วยหลักที่ว่ารัฐคริสเตียนมีสิทธิ เป็นเจ้าของแผ่นดินของคนนอกศาสนา โดยไม่คำนึงว่าคนพื้นเมืองจะรู้สึกอย่างไร และมอบให้

พระสันตะปาปาทรงเป็นองค์กำหนดเส้นแบ่งเขตปริมณฑลของการถืออำนาจเหนือดินแดนที่ไม่ใช่ของชาวคริสเตียน ใน ค.ศ. 1454 พระสันตะปาปานิโคลาสที่ 5 ทรงประกาศใองการกำหนดให้โปรตุเกสมีอำนาจเหนือดินแดนที่โปรตุเกสค้นพบนับจากชายฝั่งแอฟริกาจนถึงอินเดีย

หลังจากที่โคลัมบัสกลับถึงสเปนโดยเชื่อว่าตนไปถึงอินเดียแล้ว ราชสำนักสเปนก็กลัวว่าโปรตุเกสจะคัดค้าน จึงบังคับพระสันตะปาปาอเล็กซานเดอร์ที่ 6 รับรองอำนาจสเปนเหนือดินแดนที่ค้นพบในวันที่ 4 พฤษภาคม ค.ศ. 1493 พระสันตะปาปาจึงทรงกำหนดเส้นแบ่งเขตที่ 300 ไมล์ทางตะวันตกของเกาะฮอเรนและหมู่เกาะแหลมเวอร์ด นับจากเส้นนี้ไปทางตะวันตกยกให้เป็นของสเปน และด้านตะวันออกเป็นของโปรตุเกส วันที่ 7 มิถุนายน ค.ศ. 1494 สองประเทศได้ตกลงด้วยสนธิสัญญาทอร์เดซิลลา ให้ขยับเส้นแบ่งเขตไปทางตะวันตกอีก 810 ไมล์ โปรตุเกสจึงอ้างยึดเอาบราซิลไว้ในครอบครองได้

เมื่อโปรตุเกสประสบความสำเร็จจากการค้าเครื่องเทศเป็นอย่างมาก บรรดาชาติอื่น ๆ จึงพยายามดิ้นรนหาเส้นทางไปอินเดียบ้าง มีเพียงเฟอร์ดินานด์ แมกเจลลันที่พบทางไปเอเชียได้สำเร็จ สเปนส่งแมกเจลลันออกค้นหาเกาะเครื่องเทศ เขาเดินทางออกจากเมืองเซวิลในวันที่ 10 กันยายน ค.ศ. 1519 พวกที่รอดชีวิตเหลือกลับถึงเซวิลในวันที่ 3 กันยายน ค.ศ. 1522 อย่างสะบักสะบอม แมกเจลลันข้ามมหาสมุทรแปซิฟิกไปทางตะวันตกซึ่งอยู่ในเขตกำหนดให้สเปน เขาผ่านช่องแคบแมกเจลลัน เกาะกวม เกาะฟิลิปปินส์ บอร์เนียว และเกาะโมลุกกะหรือเกาะเครื่องเทศในเดือนพฤศจิกายน ค.ศ. 1520 และกลับมาทางมหาสมุทรอินเดียพบเรือโปรตุเกสก็เข้าโจมตี เครื่องเทศที่ขนมาได้คุ้มค่าเดินทางทั้งหมด

สเปนต้องการเงินเพื่อทำสงครามกับฝรั่งเศส จึงตกลงสัญญาซารากอสซากับโปรตุเกส เรียกร้อยเงิน 350,000 เหรียญทอง (ducats) แลกเปลี่ยนกับสิทธิเหนือหมู่เกาะเครื่องเทศ และยอมรับเส้นแบ่งเขตที่ 15 องศาตะวันออก โปรตุเกสเป็นเจ้าของเกาะเครื่องเทศจนเสียให้แก่ชาวดัตช์ใน ค.ศ. 1605 สเปนได้มุ่งไปยังฟิลิปปินส์และหมู่เกาะทางตะวันออก และโลกใหม่ที่ซึ่งเต็มไปด้วยสมบัติมูลค่ามหาศาลพอกันกับที่ได้จากหมู่เกาะเครื่องเทศ

แมกเจลลันเดินทางรอบโลกใน ค.ศ. 1519 เป็นปีที่เฮอรัลด์ คอร์ตเตส นักแสวงโชคเดินทางออกจากคิวบาไปยังจักรวรรดิแอซเท็ค นับเป็นการเริ่มสมัยของผู้พิชิตชาวสเปน (The Conquistadors) คอร์ตเตสเป็นหัวหน้าคณะสำรวจแหลมยูคาตันที่แดนตอนในมีแหล่งอารยธรรมอยู่ เขาทำความตกลงกับเผ่าต่าง ๆ ที่อยู่ภายใต้อำนาจของชาวแอซเท็คและอาศัยความเชื่อเรื่องผีสามเทวดาของหัวหน้ากรบแอซเท็คคือมองเตซูมา เขาไปถึงเมืองหลวงชื่อเตนอติตริตันแล้วทรยศต่อมองเตซูมา ต่อมาสเปนมีนโยบายทำลายวิหารของชาวพื้นเมือง ชาวอินเดีย

จึงก่อการจลาจลขึ้น มองเตซุม่าถูกสังหาร คอร์ตเดสหนีกลับไปคิวบาและนำกำลังทหารมายึดเมืองได้ในเดือนสิงหาคม ค.ศ. 1521 ปัจจุบันเม็กซิโกซิติยังคงเป็นเมืองหลวงที่เดิม แต่หาร่องรอยว่าเดิมเคยเป็นเมืองหลวงของแอสเทคได้ยากเต็มที่

ฟรานซิสโก ปีซาร์โร เป็นผู้นำการพิชิตจักรวรรดิอินคา เขาเป็นลูกนอกสมรส อ่านหนังสือไม่ออก เดินทางข้ามเทือกเขาแอนดีสถึงเมืองร้างชื่อ คาจามาร์กา ในวันที่ 15 พฤศจิกายน ค.ศ. 1532 อดาซอลปา ผู้ปกครองอินคาใคร่รู้เรื่องคนแปลกหน้า “คนมีเครา” จึงเข้าเยื่อนอย่างเป็นทางการ ปีซาร์โรจับจักรพรรดิและสังหารข้าราชการบริวาร จักรพรรดิแลกอิสรภาพด้วยเงินและทองคำมูลค่ามหาศาล ปีซาร์โรหักหลังปลงพระชนม์อดาซอลปา ชาวอินเดียนซึ่งชินกับการปกครองแบบพ่อปกครองลูกต่อต้านชาวสเปนไม่ได้ ปีซาร์โรปล้นสะดมเมืองหลวงแล้วย้ายไปตั้งมั่นยังชายฝั่งตั้งเป็นเมืองชื่อลิมา ซึ่งเป็นเมืองหลวงของเปรูในปัจจุบัน หลังจากนั้นเหล่าผู้พิชิตพากันย่ำเท้าอเมริกาเพื่อหาสมบัติ ยังผลให้การสำรวจกินแดนกว้างไพศาล

ทางตอนเหนือ ฟรานซิสโก เดอ โครนาโด ค้นหาเมืองทั้งเจ็ดแห่งซิโมลา ตามเรื่องราวนิยาย ข้ามแผ่นดินนับพันไมล์ พบแกรนด์ แคนยอน และแม่น้ำโคโลราโด นักสำรวจเปิดโลกใหม่ให้กับชาวสเปน อังกฤษ และฝรั่งเศส

ชาวไอบีเรียได้เข้าไปตั้งถิ่นฐานในโลกใหม่และนำวัฒนธรรมของพวกตนไปด้วย นับเป็นการสร้างจักรวรรดิอาณานิคมของยุโรปอย่างแท้จริง ต่างไปจากลักษณะจักรวรรดิทางการค้าในแอฟริกาและเอเชีย สำหรับพวกผู้พิชิตชาวสเปน ไม่สามารถบริหารจักรวรรดิได้เพราะต่อสู้อันเอง กษัตริย์สเปนจึงต้องส่งคณะผู้ว่าราชการมาประจำ โดยมีสภาว่ากิจการเกาะอินเดียนอยู่ที่สเปน อุปราชประจำที่เม็กซิโกซิติและที่ลิมา ข้าราชการทั้งหมดขึ้นตรงต่อ กษัตริย์สเปนและรับใช้ด้วยความจงรักภักดี

กษัตริย์สเปนทรงใช้ผู้พิชิตเดิมปกครองชาวอินเดียน จัดการเรื่องภาษีและเกณฑ์แรงงาน ให้เป็นทหารและจ้างนักบวช แต่อาณานิคมอยู่ไกลจากแมดริด จึงมีการกระทำออกนอกกลุ่มช่องทางมาก โดยเฉพาะการเอาเปรียบชาวอินเดียน ซึ่งแก้ไขได้ยาก สเปนมีรายได้จากโลกใหม่ คือ การทำเหมืองแร่ทองคำและเงิน การเกษตร การเล่นหุ้นที่ดินที่เป็นแหล่งผลิต (haciendas) และพื้นที่ไร่เพาะปลูกพืชประเภทเดี่ยว (plantation) ได้แก่ น้ำตาล ยาสูบ ผ้าย กาแฟ โดยมีชาวอินเดียนและชาวแอฟริกันเป็นแรงงาน

ในคริสต์ศตวรรษที่ 16 ฝรั่งเศส ดัตช์ และอังกฤษเข้าแทนที่สเปนและโปรตุเกส ในฐานะผู้นำเศรษฐกิจโพ้นทะเล เพราะชาวไอบีเรียต้องวุ่นวายกับสงครามศาสนาและสงครามระหว่างราชวงศ์ ในระหว่างคริสต์ศตวรรษที่ 16-17 พระเจ้าชาร์ลส์ที่ 5 และพระเจ้าฟิลิปที่ 2

ทรงสูญเสียทรัพย์สินและคนจำนวนมากเพื่อเอาชนะพวกโปรเตสแตนต์และพวกเตอร์กในเวลาต่อมา ขณะเดียวกัน อังกฤษทุ่มเทให้กับการป้องกันและพัฒนาอาณานิคม นอกจากนี้เศรษฐกิจของไอบีเรียต้องไปขึ้นกับยุโรปตะวันตกเฉียงเหนือ เพราะปลายสมัยกลางศูนย์กลางเศรษฐกิจย้ายจากเมดิเตอร์เรเนียนไปทางเหนือ การค้าเจริญในแถบทะเลบอลติกและทะเลเหนือ สินค้าคือ ข้าว ไม้ ปลา และผ้าเนื้อหยาบ ขึ้นหน้าสินค้าฟุ่มเฟือยแบบเก่าคือเครื่องเทศ ผ้าไหม น้ำหอม และอัญมณี

การค้าทางตอนเหนืออยู่ภายใต้ความควบคุมของสันนิบาตฮันซีอาติก ทั้งในทะเลบอลติกและทะเลเหนือ ในคริสต์ศตวรรษที่ 16 ชาวดัตช์มีกำลังเรือพาณิชย์มากกว่า ลำใหญ่กว่า มีประสิทธิภาพสูงกว่าและขยายอำนาจเหนือน่านน้ำแอตแลนติกได้ รูปแบบการค้าจึงเปลี่ยน สเปนและโปรตุเกสต้องหันมาส่งวัตถุดิบเป็นสินค้าออก ฐานะประเทศจึงตกต่ำลง อย่างไรก็ตาม การค้าด้วยการผูกขาดของสมาคมพ่อค้าเมืองเซวิลโดยมีต่างชาติเป็นเจ้าของเรือและเจ้าของผลิตภัณฑ์ที่อาณานิคมต้องการ กลายเป็นเชื้อปะทุแก่เศรษฐกิจทุนนิยมของยุโรปตะวันตกเฉียงเหนือให้คุโชนขึ้นได้ในเวลาต่อมา

1.2 ยุโรปตะวันตกขยายอำนาจ : ดัตช์ ฝรั่งเศส และอังกฤษ

สมัยที่ชาวดัตช์ ฝรั่งเศส และอังกฤษ ขยายอำนาจตั้งแต่ ค.ศ. 1600—1763 เป็นสมัยที่มีความเจริญอย่างยิ่งและสำคัญต่อโลกทั้งมวล ประเทศยุโรปตะวันตกเฉียงเหนือได้ครองโลกทั้งด้านการเมือง การทหาร เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม จนถึง ค.ศ. 1941 สถาบันและการปฏิบัติแบบยุโรปตะวันตกเฉียงเหนือกลายเป็นแบบอย่างทั่วไป

ประเทศยุโรปตะวันตกเฉียงเหนือได้เปรียบทางเศรษฐกิจ เมื่อศูนย์กลางเศรษฐกิจการค้าย้ายออกจากเมดิเตอร์เรเนียนมาทางเหนือ และเส้นทางการค้าย้ายมายังแอตแลนติก โครงสร้างทางสังคมและบรรยากาศทางวัฒนธรรมสนองประโยชน์ทางเศรษฐกิจได้เป็นอย่างดี สามประเทศเสี่ยงลงทุนเพื่อกำไร มีขุนนางเป็นพ่อค้าและนักการเงิน ราคาสินค้าอยู่ในระดับต่างกับที่ได้จากค่าเช่าและค่าจ้าง กำไรส่งคืนไปยังกิจการเหมืองอุตสาหกรรมและการค้า เศรษฐกิจจึงเจริญอย่างมากมาย ลัทธิทุนนิยมแบบใหม่เกิดขึ้น ประเทศยุโรปตะวันตกเฉียงเหนือ นำหน้าสเปน โปรตุเกสในการควบคุมอำนาจกิจการของโลกไปจนถึงสมัยสงครามโลกครั้งที่ 1

เดิมทีเดียว อังกฤษหลีกเลี่ยงเส้นทางของสเปน โปรตุเกส ไปทางฝั่งแอตแลนติก ตอนเหนือ ใน ค.ศ. 1496 พระเจ้าเฮนรี่ที่ 8 ทรงส่งจอห์น แคบบอท ออกสำรวจและค้นพบ ขุมทรัพย์มีค่ามหาศาลคือปลา แถบฝั่งนิวฟันแลนด์มีแต่ปลาคอด (cod) เต็มไปหมด ซึ่งต่อมา

กลายเป็นสินค้าสำคัญที่สุดในการค้าของยุโรป สมัยคริสต์ศตวรรษที่ 15-16 ปลาเป็นอาหารหลักสำหรับช่วงฤดูหนาวและช่วงวันที่อดตลอดปี การสำรวจก่อให้เกิดการตั้งถิ่นฐานในอเมริกาเหนือด้วย

ยุโรปตะวันตกเฉียงเหนือหาทางค้าเครื่องเทศแต่ไม่สำเร็จ จึงไปค้ากับรัสเซียทางตะวันออก ส่วนทางตะวันตกเฉียงเหนือพบว่าอดสู่น ต่อมากลายเป็นทางเข้าออกสู่แดนผลิตขนสัตว์ (fur) ในโลกใหม่ นอกจากนั้น เมื่อหาทางสู่ตะวันออกไม่ได้ ประเทศตะวันตกเฉียงเหนือจึงใช้วิธีการลัดหรือใช้เรือเอกซนที่ได้รับพระราชานุญาตให้จับกุมเรือข้าศึกออกปฏิบัติการกับเรือสเปน นับตั้งแต่เมื่อพระเจ้าชาร์ลส์ที่ 5 ขึ้นครองราชย์ใน ค.ศ. 1516 หน้าฉากของโจรสลัด (interlopers) โดยเฉพาะอังกฤษ จะแสดงว่าต้องการค้าโดยสันติ แต่พยายามหาโอกาสแทรกแซงเพื่อลิดรอนและช่วงชิงประโยชน์จากสเปน อาณานิคมในอเมริกาต้องการเสื้อผ้าและทาสผิวดำอย่างแรกอังกฤษผลิตเอง ส่วนทาสซื้อจากแอฟริกาตะวันตก ผู้มีชื่อในกิจการค้าทาสคนสำคัญคือ เซอร์จอห์น ฮอว์กินส์ กับญาติ คือ ฟรานซิส เดรก การค้าได้กำไรดีมากจนพระราชินีอลิซาเบธและคณะที่ปรึกษาในพระองค์ร่วมลงทุนด้วย ฮอว์กินส์กลายเป็นบุคคลผู้ร่ำรวยที่สุดในอังกฤษสมัยนั้น สเปนคัดค้านเรื่องค้าทาสว่าต้องห้าม ผิดกฎหมายต่างชาติค้ากับอาณานิคมของสเปน และโจมตีเรือค้าทาส เป็นจุดหักเหความสัมพันธ์ทางการค้าระหว่างอังกฤษกับสเปน อังกฤษจึงเลิกค้าอย่างสันติและถูกกฎหมายอย่างสิ้นเชิง เอาแต่ทางโจรสลัดเท่านั้นและโจมตีเกาะอินเดียของสเปน พระเจ้าฟิลิปทรงส่งกองเรืออาร์มาดาบุกโจมตีอังกฤษใน ค.ศ. 1588 แต่พ่ายแพ้ในที่สุด

สงครามบ่งบอกถึงความเสื่อมอำนาจของชาวไอบีเรีย ผู้ที่ได้รับประโยชน์จากสถานการณ์เป็นชาติแรกคือฮอลันดา

ฮอลันดา ได้เปรียบเพราะสภาพภูมิประเทศอำนวย มีท่าเทียบเรือชั้นเยี่ยมหลายแห่งในเส้นทางไปตะวันตก อังกฤษ และชายฝั่งแอตแลนติกด้านที่ติดกับพื้นที่หลังฝั่งทะเลของเยอรมนี ตั้งอยู่บนเส้นทางการค้าเก่าของยุโรปเหนือใต้ จากเบอร์กันถึงยิบรัลตาร์ สายตะวันตก-ตะวันออก อ่าวฟินแลนด์ถึงอังกฤษ บนเส้นทางนี้ สินค้าหลักคือปลาเฮอริงและเกลือจากอ่าวบิสเคย์ เหล้าไวน์จากเมดิเตอร์เรเนียน ผ้าจากอังกฤษและฟลานเดอร์ ทองแดงและเหล็กจากสวีเดน ัญญาหารปอ ป่าน ชุง และผลิตภัณฑ์ไม้จากบัลติก

ชาวดัตช์รับขนส่งสินค้าโดยวิธีเก็บรักษาส่งขายทั่วยุโรป รวมทั้งสินค้าจากอาณานิคมสเปนและโปรตุเกส เรือบิน (flyt-flyboat) จุสินค้าได้มาก ใช้งานได้ดี ราคาถูก เป็นยานพาหนะสำคัญที่ทำให้พ่อค้าชาวดัตช์ครองน่านน้ำของโลกได้

ชาวดัชท์สี่ทหารร้อยเส้นทางที่โปรตุเกสใช้ไปเกาะอินเดียตะวันออกสำเร็จ และแข่งขันค้าขายกับโปรตุเกสด้วยค่าขนส่งที่ถูกกว่า ใน ค.ศ. 1602 ดัทช์รวมบริษัทค้าขาย ส่วนเอกชนเข้าอยู่ภายใต้ความดูแลของชาติเรียกว่า บริษัทอินเดียตะวันออกของดัชท์ โดยถือ สิทธิบัตรจากรัฐบาลผูกขาดการค้าระหว่างแหลมแห่งความหวังกับช่องแคบแมกเจลลัน ประกาศ สงครามหรือสันติภาพได้ ยึดเรือต่างชาติได้ จัดตั้งอาณานิคม ตั้งบ่อนและผลิตเงินเหรียญได้ อังกฤษตั้งบริษัทอินเดียตะวันออกก่อนหน้านั้นสองปี แต่ไม่ได้แข่งขันกับฮอลันดา ผู้สำเร็จราชการ ดัทช์ คือ แจน ปีเตอร์ ซุน โคเอน ขับอำนาจโปรตุเกสออกไปจากอาณานิคมได้ ฮอลันดาตั้งมั่น ที่เกาะฟอร์โมซา (ไต้หวัน) คุมเส้นทางค้าขายกับจีน ญี่ปุ่น และหมู่เกาะอินเดีย

ชาวดัชท์พอใจเพียงผูกขาดสินค้า ไม่ต้องการครอบครองดินแดน จึงดูแลเพียง สถานที่มีบ่อนค้าขายเท่านั้นและทำสัญญากับผู้ปกครองท้องถิ่นในลักษณะอารักขา จนถึงคริสต์- ศตวรรษที่ 18–19 ดัทช์มีรัฐในอารักขามากมายและในที่สุดได้รวมเข้าไว้ในจักรวรรดิ และ หันมาค้ากาแฟซึ่งกลายเป็นเครื่องดื่มยอดนิยมแทนการค้าเครื่องเทศที่ราคาตกลง

ฮอลันดาเสื่อมลงในราวคริสต์ศตวรรษที่ 18 เพราะอังกฤษและฝรั่งเศสสร้างความ มั่นคงทางทะเลโดยถือนโยบายต่อต้านฮอลันดา ในที่สุดเมื่อเกิดสงคราม ฮอลันดาขาดแคลน ทรัพยากรที่จะอุดหนุนการขยายตัวตามปกติได้ เสียเปรียบอังกฤษและฝรั่งเศสหลายประการ โดยเฉพาะมีอาณานิคมน้อย จึงต้องหลีกเลี่ยงให้แก่สองประเทศ

ในคริสต์ศตวรรษที่ 18 อังกฤษกับฝรั่งเศสทำสงครามเพื่อชิงความเป็นเจ้าว อาณานิคม และเผชิญหน้าแบบศัตรูคู่ปรับกันห้าห้านัดในดินแดนเกือบทุกส่วนของโลก

อังกฤษและฝรั่งเศส มีอาณานิคมในทวีปอเมริกาเหนือที่ลักษณะคล้ายกัน คือ ตั้ง ถิ่นฐานในเวลาใกล้เคียงกันในบริเวณแอตแลนติกและหมู่เกาะอินเดียตะวันตก ชนพื้นเมืองมี ความเจริญไม่ถึงระดับคนเมือง ไม่พบโลหะมีค่า อาชีพคือ เกษตรกรรม การประมง ป่าไม้ ค้าขายและค้าเฟอร์ อังกฤษมีอาณานิคมสามกลุ่ม คือ ที่เวอร์จิเนียผลิดยาสูบ ที่นิวอิงแลนด์ ทำประมง ป่าไม้ซุง พาณิชยกรรมและเฟอร์ หมู่เกาะอินเดียตะวันตกทำไร่ ผลิตน้ำตาล อังกฤษจาก ลอนดอนแต่งตั้งข้าหลวง สภาบริหาร และเจ้าหน้าที่ศาลมาปกครองดูแล สินค้าอาณานิคมต้อง ขึ้นเรืออังกฤษ จะใช้เรือของชาติอื่นที่ถูกกว่าเช่นของดัชท์ไม่ได้

ฝรั่งเศสตั้งสถานีการค้าที่อคาเดียหรือโนวาสโกเชียในอเมริกาเหนือและที่ควิเบค และมงทรีออล มีแม่น้ำเซนต์ ลอเรนส์ เป็นสายสัญจรสำคัญสำหรับกิจการอาณานิคม จากนั้น ได้สำรวจและขยายตัวไปทางตะวันตกและทางใต้ อังกฤษมีนโยบายขยายตัวจากทะเลถึงทะเล คือแอตแลนติกถึงแปซิฟิก สองประเทศจึงเผชิญหน้ากัน ฝรั่งเศสส่งข้าหลวงมาประจำรับผิดชอบ

กิจการอาณานิคมทุกแห่งและมีผู้ตรวจการเรื่องการเงินและเศรษฐกิจซึ่งมีประสิทธิภาพกว่าของอังกฤษ

ในอินเดีย อังกฤษครองเมืองสำคัญ 4 เมือง คือ กัลกัตตา มัตราส สุรัต และบอมเบย์ ฝรั่งเศสมีบริษัทอินเดียตะวันออกเช่นกัน และมีสถานการค้าสองแห่งที่เมืองจันทราคราและปอนดิเชรี อำนาจของราชวงศ์โมกุลเสื่อมลง ในคริสต์ศตวรรษที่ 18 พระจักรพรรดิอักบาร์ประหัตประหารชาวฮินดูจนเกิดจลาจล ผู้ปกครองท้องถิ่นประกาศเอกราชและเกิดแตกแยกภายในประเทศเปิดโอกาสให้บริษัทอินเดียตะวันออกของอังกฤษและฝรั่งเศสเปลี่ยนบทบาทของตนจากองค์การค้าเป็นหน่วยงานสะสมดินแดนและเครื่องบรรณาการ พวกเขาสร้างป้อมสร้างเงินเหรียญ และตกลงสัญญากับเจ้าหน้าที่ชั้นสูงของอินเดียโดยที่อำนาจส่วนกลางทำอะไรไม่ได้

อย่างไรก็ดี การต่อสู้ช่วงชิงประโยชน์ระหว่างอังกฤษกับฝรั่งเศสจบลงในที่สุดอังกฤษเป็นฝ่ายชนะ สาเหตุประการหนึ่ง คือ ฝรั่งเศสสนใจอำนาจที่จะพึงมีในทวีปยุโรปมากกว่าในแดนโพ้นทะเล นอกจากนั้น ชาวอาณานิคมอังกฤษมีจำนวนมากกว่าชาวฝรั่งเศส อุตสาหกรรมและการค้าอันอำนวยผลให้ยิ่งกว่า ทำให้เจริญมากกว่า อังกฤษมีเศรษฐกิจรุ่งเรือง มีทุนหมุนเวียนพัฒนากิจการอาณานิคมได้มากกว่า ฝรั่งเศสมีอุปสรรคที่ระบบกิลด์และไม่มีเทคโนโลยีก้าวหน้าเท่าที่ควร

อังกฤษชนะใน ค.ศ. 1763 หลังจากที่ขัดแย้งกับฝรั่งเศสนานเกือบศตวรรษ สงครามบังเกิดในสมรภูมิตองแห่ง คือ ในแดนโพ้นทะเลและภาคพื้นทวีปยุโรป จุดสำคัญของสงครามในยุโรปอยู่ที่ความทะยานอยากของฝรั่งเศสในสมัยพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 และพระเจ้าเฟรเดริกหาราชแห่งปรัสเซีย ในแดนโพ้นทะเล เป็นเรื่องของการดูลำเนาในอินเดีย การอ้างสิทธิในทวีปอเมริกา สัญญาการค้าในอาณานิคมของสเปน และการควบคุมเส้นทางการค้าของโลก สงครามจึงมีสองชื่อตามโฉมหน้าของสงครามในแต่ละครั้ง ได้แก่ สงครามสันนิบาตออกซ์เบอร์ก หรือสงครามพระเจ้าวิลเลียม (ค.ศ. 1689–1697) สงครามสืบราชสมบัติสเปน หรือสงครามพระราชินีแอน (ค.ศ. 1701–1713) สงครามสืบราชสมบัติออสเตรีย หรือสงครามพระเจ้าจอร์จ (ค.ศ. 1743–1748) และสงครามเจ็ดปีหรือสงครามฝรั่งเศส–อินเดีย (ค.ศ. 1756–1763) ผลของสงครามตามลำดับ คือ จักรวรรดิอาณานิคมฝรั่งเศสในอเมริกาสิ้นสุดลง ฐานที่มั่นใหญ่ในอินเดียคือ ปอนดิเชรีของฝรั่งเศสพ่ายแพ้ ในที่สุดสองประเทศยุติสงครามลงด้วยสนธิสัญญาปารีส จักรวรรดิอาณานิคมของฝรั่งเศสสิ้นสุดลง อเมริกาทางตอนเหนือของแม่น้ำริโอแกรนด์จึงเจริญด้วยภาษาอังกฤษ ต่อมาปรัสเซียได้ไซลีเซีย ทำให้ก้าวขึ้นเป็นคู่แข่งกับ

ออสเตรเลียที่จะนำเยอรมัน ในอินเดีย อังกฤษเข้าแทนที่ราชวงศ์โมกุล อังกฤษขยายอำนาจจาก กรุงเดลีครองเอเชียใต้ทั้งหมด และเข้าสู่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ในคริสต์ศตวรรษที่ 19 ข้อยุติ ใน ค.ศ. 1763 ส่งผลอย่างลึกซึ้งต่อเหตุการณ์โลกจนถึงปัจจุบัน

1.3 รัสเซียขยายอำนาจสู่เอเชีย

รัสเซียขยายอำนาจสู่เอเชียคือไซบีเรีย เหมือนที่สหรัฐอเมริกาขยายตัวสู่แดนตะวันตก จรดมหาสมุทรแปซิฟิก ในสมัยกลาง ยุโรปภาคกลางและภาคตะวันออกเฉียงใต้ มีผู้คนอาศัยอยู่น้อย ชาวยุโรปชาติต่าง ๆ โดยเฉพาะชาวเยอรมันอพยพมาทางตะวันออกเฉียงใต้มาตั้งถิ่นฐานทางชายฝั่ง ทะเลบอลติกและลุ่มแม่น้ำดานูบ การอพยพหยุดชะงักไปเมื่อมีผู้คนสนใจเรื่องโลกใหม่ แต่ชาว รัสเซียยังขยับขยายสู่ที่ราบอันกว้างไพศาลของยูเรเชีย โดยเฉพาะหลังจากที่รัฐข่านมุสลิม ในเอเชียกลางเสื่อมลง ใน ค.ศ. 1895 ชายแดนรัสเซียจึงเหมือนแดนตะวันตกของอเมริกาที่เป็น บทตอนหนึ่งในประวัติศาสตร์ของการขยับขยายตัว สำหรับรัสเซียคือการมุ่งสู่ไซบีเรียและ ยูเครน

รัสเซียมีพื้นที่ครอบคลุมอาณาบริเวณหนึ่งในหกของโลก ใหญ่โตกว้างขวางกว่า สหรัฐอเมริกา คานาดา และอเมริกากลางรวมกัน มีลักษณะเด่นคือเป็นพื้นที่ราบขนาดใหญ่ มี สภาพภูมิประเทศเป็นแบบเดียวกัน เทือกเขาอูราลลาดขวางเหมือนจะแบ่งประเทศออกเป็น สองส่วนคือรัสเซียภาคยุโรปและภาคเอเชีย แต่ยังคงเหลือช่องว่างที่เทือกเขานี้ขาดไปไม่ตลอด เป็นทะเลทรายจรดทะเลสาบแคสเปียน สภาพภูมิศาสตร์แบบเดียวกันเป็นคำตอบว่า ทำไม รัสเซียขยายตัวได้เร็ว และปัจจุบัน (ก่อน ค.ศ. 1991) ทั้งประเทศอยู่ภายใต้อำนาจมอสโก สภาพ ภูมิอากาศก็เป็นแบบเดียวกันหมด แบบภาคพื้นทวีปที่ฤดูร้อนร้อน ฤดูหนาวยาวนาน ในเอเชีย กลาง ข่านมุสลิมปกครอง ขณะที่ในไซบีเรียมีชนเผ่าอ่อนแออาศัยอยู่ รัสเซียจึงใช้เวลานานถึง 250 ปี เข้าครอบครองทะเลทรายในเอเชียกลางหลังจากไปถึงแปซิฟิกทางตอนเหนือแล้ว นอกจากนั้น เส้นทางน้ำและความอุดมสมบูรณ์และพืชพันธุ์ก็มีส่วนกำหนดการขยายตัวเช่นกัน ทางใต้ของเขตทุนดรามีแนวป่าสนกว้างขวางเป็นหนึ่งในห้าของเขตป่าทั่วโลก ทางตอนใต้ติด พุ่มหญ้าสเตปป์ซึ่งพวกเร่ร่อนในยูเรเชียตอนกลางอาศัยโดยขยับไปทางตะวันตกบ้างตะวันออก สู่จีนบ้าง ชาวนาสลาฟในเขตป่ามักขัดแย้งกับพวกเร่ร่อนนี้เสมอ เมื่อพวกเร่ร่อนชนะ มองโกล จึงได้ครองรัสเซียถึง 200 ปี แต่ท้ายที่สุดสลาฟชาวปากก็เข้มแข็งและบุกเข้าครอบครองยูเรเชียได้

ชาวรัสเซียตั้งถิ่นฐานที่แม่น้ำดนีสเตอร์ ดนีเปอร์ นีเมนและควีนา โดยค่อยขยับมา ทางตะวันออกเฉียงใต้อีก 1,500 ปีมาแล้ว เมืองสำคัญคือเคียฟและนอฟโกรอดเคยอยู่ภายใต้อำนาจ ปกครองของตาดจนถึง ค.ศ. 1552 พระเจ้าอิวานที่ 4 จึงเอาชนะแคว้นข่านคาซัน ขยายดินแดน

ในกลุ่มแม่น้ำโวลก้าจรดปากน้ำที่อัสตราข่านถึงทะเลสาบแคสเปียนทางใต้ และทางตะวันออกจรดเทือกเขาอูรอล

ชาวคอซแซกเป็นพวกที่เอาชนะไซบีเรียได้ พวกนี้เป็นชาวนาติดที่ดินที่หนีจากรัสเซียและโปแลนด์ เป็นนักล่าสัตว์ หาปลา เลี้ยงสัตว์ตามทุ่ง ต่อมากลายเป็นลูกครึ่งตาด อาศัยอยู่ชายแดน มีนิสัยรักอิสระ ใฝ่ยุติธรรม ไร้กฎระเบียบ ชี้ขโมยและทำทุกอย่างเพื่อให้ได้มาบุคคลสำคัญผู้หนึ่งชื่อเยอร์มัค กิโมฟิลิช หัวหน้าโจรสลัดในแม่น้ำโวลก้า คอยดักปล้นเรือรัสเซียและกองคาราวานเปอร์เซีย รัฐบาลปราบจนต้องหนีไปอาศัยกริกอริ สโตรกานอฟ ในแดนอาณานิคมตะวันออก สโตรกานอฟใช้เยอร์มัคสู้กับพวกเร่ร่อนที่ข้ามเทือกเขาอูรอลมา และสู้กับกองทหารมุสลิมตาดจากไซบีเรีย กิโมฟิลิชยึดชิเบียเมืองหลวงของตาดได้ ถนนสู่แปซิฟิกจึงเปิดออก ชัยชนะของรัสเซียเหนือไซบีเรียเป็นความสำเร็จครั้งสำคัญ เป็นการสถาปนาจักรวรรดิที่ยิ่งใหญ่ได้

ขนตัวเซเบิล (sable) เป็นแรงดึงดูดใจให้ชาวรัสเซียมุ่งสู่ตะวันออก เพราะทำเฟอร์หรือผ้าขนสัตว์ได้ การสำรวจลุ่มแม่น้ำอามูร์ทำให้ต้องตกลงกับจีนกำหนดพรมแดนและเรื่องการค้า การค้าระหว่างสองประเทศเจริญในรูปของคาราวานขนทองและเฟอร์แลกซาจากจีน ชาวรัสเซียกลายเป็นนักต้มชาตวยิ่งเสียกว่าชาวอังกฤษ

ไซบีเรียเป็นแหล่งรายได้ที่สำคัญของรัสเซีย จากขนตัวเซเบิล จึงจอกดำ กระรอก บีเวอร์ และเออร์มิน ในคริสต์ศตวรรษที่ 17 รายได้ราวร้อยละ 30 มาจากไซบีเรีย ในคริสต์ศตวรรษที่ 18 มีผู้อพยพตั้งหลักแหล่งมากขึ้น ทั้งนักโทษ ทั้งที่เป็นอาชญากร และนักโทษการเมือง และชาวนาที่ต้องการลี้หลบหนี หนีการเกณฑ์ การประหัตประหารทางศาสนา และสภาวะทาสติดที่ดิน ชาวนากลายเป็นชาวอาณานิคมไป

ยูเครนอยู่ภายใต้อำนาจตาดในแหลมไครเมียซึ่งยอมรับอำนาจสุลต่านแห่งจักรวรรดิออตโตมันที่คอนสแตนติโนเปิล และอาศัยอุบายให้พวกนอกรีตแตกคอกัน รัสเซีย โปแลนด์ และคอซแซกต่างอ้างสิทธิเหนือทุ่งหญ้าสเตปป์และดินแดนที่ตาดครอบครองเอาชนะยาก ยูเครนไม่เคยเป็นของใครอย่างจริงจัง รัสเซีย ตาด คอซแซก โปแลนด์ สู้กันไม่ได้หยุดเพื่อชิงแดนนี้ ตาดเคยบุกถึงมอสโกใน ค.ศ. 1571 แต่ก็กลับไปใน ค.ศ. 1591 ในสมัยซารินาแคทริน ชาวนารัสเซียตั้งหลักแหล่งทางใต้ได้สำเร็จ ด้วยการทำสงครามกับตาดและเตอร์กในระหว่าง ค.ศ. 1768–1774 รัสเซียจึงได้ครองแหลมไครเมีย ต่อมาซารินาสามารถตกลงกับเตอร์กได้ โดยได้ชายฝั่งทะเลดำทางตอนเหนือตั้งแต่แม่น้ำคิวบันทางตะวันออกถึงแม่น้ำดนีสเตอร์ทางตะวันตก ยูเครนจึงตกเป็นของรัสเซียทั้งหมด

กิจกรรมการเรียนรู้ที่ 1

1. ให้นักศึกษาดูแผนที่ตั้งประเทศตะวันตกที่ขยายอำนาจสู่แดนโพ้นทะเล เช่น ประเทศในคาบสมุทรไอบีเรียและประเทศยุโรปตะวันตก พร้อมกับพิจารณาเส้นทางการเดินเรือของบรรดานักสำรวจชาติต่าง ๆ พอให้เข้าใจเป็นสังเขป และดูแผนที่รัสเซียเพื่อให้เข้าใจเรื่องการขยายตัวของไซบีเรีย

2. อ่านบททวนและลองตอบคำถามที่เป็นตัวอย่างท้ายบท

2. โลกสากล

ช่วงต้นยุคใหม่คือตั้งแต่ ค.ศ. 1500—1763 เกิดเหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์ของมนุษยชาติ คือ ชาวยุโรปค้นพบแผ่นดินใหม่ ทศนะที่ว่ามีแผ่นดินใหม่อยู่จริง เปิดโฉมหน้าใหม่ของประวัติศาสตร์โลก ชาวยุโรปก้าวขึ้นมาเป็นผู้นำชาติพันธุ์อื่น ๆ เมื่อเป็นผู้นำการค้าในแดนโพ้นทะเล ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศเจริญยิ่งขึ้น สร้างรูปแบบสากลขึ้น

ความรู้ของชาวยุโรปที่เกี่ยวกับโลกเปลี่ยนไป การค้นพบเปิดขอบฟ้าให้กว้างขึ้น ชาติพันธุ์มนุษย์เคลื่อนย้ายไปสู่ส่วนต่าง ๆ ของโลก ก่อน ค.ศ. 1500 ชาติพันธุ์มนุษย์จำกัดวงอยู่ไม่ปะปนกัน พวกนิโกรติดอยู่ในเขตสะฮารา แอฟริกา และตามหมู่เกาะบางแห่งในมหาสมุทรแปซิฟิก มองโกลลอยด์อยู่ในเอเชียกลาง ไซบีเรีย เอเชียตะวันออก และอเมริกา พวกคอเคซอยด์อยู่ในยุโรป แอฟริกาเหนือ ตะวันออกกลาง และอินเดีย ปัจจุบันเชื้อสายแอฟริกันราวครึ่งหนึ่งอาศัยอยู่นอกทวีปแอฟริกา ใน ค.ศ. 1763 ชาติพันธุ์ต่าง ๆ กระจัดกระจายสู่ถิ่นอื่น ชาวรัสเซียทยอยข้ามเทือกเขาคอเคซัสเข้าไปในไซบีเรีย ผู้คนจำนวนมากอพยพเป็นขบวนไปยังอเมริกา ชาวยุโรปเต็มใจแต่ชาวแอฟริกันไม่เต็มใจ มีผู้บังคับให้ไป

คลื่นผู้อพยพเปลี่ยนอเมริกาไปอย่างสิ้นเชิง จากแผ่นดินมองโกลลอยด์เป็นแดนที่มีชนเชื้อชาติต่าง ๆ มากที่สุด โลกใหม่ประกอบด้วยชนผิวขาวเป็นส่วนใหญ่ ชนส่วนน้อย คือ นิโกร อินเดีย ลูกครึ่งอินเดีย-สเปน (mestizos) และลูกครึ่งคนขาว-นิโกร (mulattoes)

ชาวยุโรปอ้างสิทธิเหนือแดนอันกว้างไพศาลในส่วนต่าง ๆ ของโลก ไม่ว่าจะเป็นอเมริกา ไซบีเรีย และออสเตรเลีย แต่ถ้าจะกำหนดว่าชาติที่ไปถึงแผ่นดินใดก่อน จับจองเป็นเจ้าของแผ่นดินนั้นได้ หรือให้กำหนดแผนที่ตามนั้น ชาวจีนเป็นเจ้าของแผ่นดินถึงสามในสี่ส่วน แทนที่จะเป็นหนึ่งในสี่ดังปัจจุบัน นอกจากนี้ ยังมีการแลกเปลี่ยนพันธุ์ไม้และสัตว์ และมีการผลิตเพื่อเป็นอุตสาหกรรมส่งออกแก่กันด้วย

2.1 ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ

ปลายคริสต์ศตวรรษที่ 18 การค้าระหว่างทวีปเจริญขึ้นอย่างรวดเร็ว มีการขนส่งสินค้าหลายประเภทจำนวนมาก ๆ การค้าในแอตแลนติกเป็นสินค้าพีชไร้ ยาสูบ น้ำตาล กาแฟ และฝ้าย แลกเปลี่ยนข้าวปลา เสื้อผ้า ผลิตภัณฑ์โลหะต่าง ๆ และแรงงาน ต่อมามีการค้าเหล้ารัม ฝ้าย ปืน และผลิตภัณฑ์โลหะจากยุโรปในแอฟริกา ทาสจากแอฟริกาไปยังโลกใหม่ น้ำตาล ยาสูบ แร่เงินทองจากโลกใหม่ไปยังยุโรป เข้าลักษณะการค้ารูปสามเหลี่ยม

การค้าระหว่างยุโรปกับเอเชียมีลักษณะไม่เสมอภาคเช่นที่ค้ากับอเมริกาและยุโรปตะวันออก เพราะอุตสาหกรรมสิ่งทอเป็นปฏิปักษ์กับการนำเข้าสินค้าที่ทำจากฝ้ายของเอเชียซึ่งเป็นที่ยอมรับในยุโรป พ่อค้าในประเทศให้รัฐบาลห้ามการนำเข้าฝ้ายจากอินเดีย สินค้ายุโรปหาจำหน่ายในตลาดเอเชียได้ยาก ปัญหาเหมือนที่เกิดในสมัยโรมัน คือ สูญเสียทองจำนวนมากเพื่อซื้อไหมและฝ้ายจากอินเดีย ต่อมาปลายคริสต์ศตวรรษที่ 18 ยุโรปผลิตสิ่งทอด้วยเครื่องจักร ราคาถูกลงและขายในตลาดเอเชียได้ แต่เอเชียก็ยังคงมุ่งรับทองจากยุโรปอยู่

เศรษฐกิจที่สัมพันธ์กันทั่วโลกมีความสำคัญ คือ ทำให้มีการแบ่งสรรแรงงานกันใช้ในระหว่างประเทศ หากถือว่าโลกเป็นหน่วยเศรษฐกิจ ได้แก่ อเมริกาและยุโรปตะวันออก รวมทั้งไซบีเรียเป็นผู้ผลิตวัตถุดิบ แอฟริกาจัดแรงงาน เอเชียผลิตสินค้าฟุ่มเฟือย ยุโรปตะวันตกจัดการธุรกิจและมุ่งผลิตในลักษณะอุตสาหกรรม ปัญหาการขาดแรงงานสำหรับพีชไร้ประเภทเดียวในอเมริกาทำให้ต้องแสวงหาทาสจากแอฟริกาและต่อมาได้สร้างปัญหาสืบเนื่องเกี่ยวกับเชื้อชาติและความด้อยพัฒนาจนถึงปัจจุบัน อเมริกาได้ค้าทาสนานถึง 400 ปี เหตุที่ด้อยพัฒนาเพราะเศรษฐกิจขึ้นอยู่กับยุโรปตะวันตกเฉียงเหนือ ยุโรปตะวันออกมีปัญหาขาดแรงงานด้วยเหตุเดียวกัน การค้าเพื่อกำไรนำมาสู่การบังคับใช้แรงงานชาวนาโดยจำกัดอิสรภาพมากเข้าชาวนากลายเป็นทาสไปในที่สุด ปัญหาแรงงานทาสที่ติดก่อให้เกิดการกบฏในที่สุดทั้งในยุโรปตะวันออกและอเมริกา

ชาวยุโรปเป็นคนกลางผู้บุกเบิกกิจการค้าของโลก มีระดับมาตรฐานความเป็นอยู่สูงขึ้น การค้าส่งผลต่อเศรษฐกิจยุโรปโดยทั่วไป เงินสะสมจากกิจการค้าไพ้นทะเลสนับสนุนให้เกิดการปฏิวัติอุตสาหกรรมในปลายคริสต์ศตวรรษที่ 18 สินค้ายุโรปกลายเป็นที่ต้องการของตลาดไพ้นทะเลมากขึ้น ชาวยุโรปตะวันตกเฉียงเหนือกลายเป็นผู้จัดการธุรกิจโลก และตั้งผลกำไรส่วนใหญ่ไปเก็บไว้ ขณะที่โลกส่วนอื่น ๆ เป็นผู้จ่าย ค่าเสียหายปรากฏอยู่เป็นปัญหาขัดแย้งระหว่างเชื้อชาติ มีชาติร่ำรวยและชาติยากจนและมีรอยแผลที่เกิดจากการมีทาสเกิดขึ้นทั่วแดนยุโรปตะวันออก